

műhely

ARANY ZSUZSANNA

Kosztolányi Dezső élete

ÓSÖK CSARNOKA¹

„a véreim, az őseim”

1. RÉSZ

„Igen tisztelt Uram,
nagyon megörvendeztetett bácskai családfám elküldése által. Én magam ezen a téren avatatlan műkedvelő vagyok. De bátyám, Kosztolányi Attila, aki a Zsigmond utcában lakik – pontosabb címét nem tudom, csak a házát ismerem –, kész örömet segítségére lehet a búvárkodásban, mert ő szenvedélyesen műveli ezt a műfajt, s ismer eleveneket és holtakat. Írjon hozzá egy levelet, én majd továbbítom neki” – olvashatóak Kosztolányinak Bajsai Vojnich Józsefhez írt sorai, 1928-ból.² A jakabszállási történész, numizmatikus és családfakutató – aki mindezek mellett lótenyésztő és agarász is volt – közgyűjteményben hozzáférhető hagyatékában azonban e levélnél többet nem találtunk. Így egyelőre nem tudjuk pontosan megmondani, milyen adatokat sikerült kiderítenie, pedig „külön gyűjteményt létesített a Bácska nemes családainak leszármazásaira vonatkozólag”.³ Kiss Ferenc, Kosztolányi egyik monográfusa, mikor 1985-ben a Szabadkai Történeti Levéltárban föltérképezte a Vojnich-hagyatékot, még több forrással is találkozott. Az *Üzenet* című folyóirat cikkében közölte kutatásának eredményeit. Ez alapján tudjuk, hogy akkor még hozzáférhetőek voltak a családfához készült jegyzetek: „[Bajsai Vojnich József] Levelezett a Kosztolányi család leszármazottjaival, s levéltárakban is dolgozott. Elkészítette a Kosztolányi család családfáját. Előmunkálatai során feljegyzéseit a Szabadkai Történeti Levéltár (SZTL) 14/2 jelzetű⁴ irataiban találtam. A családfát elküldte a költőnek is”.⁵ Az idézett levélben említett Kosztolányi Attila kilétét szintén az ő tanulmánya alapján azonosítjuk, mivel további forrásokat eddig nem találtunk róla: „A Vojnich-jegyzetekből tudom, hogy Kosztolányi Attila m[agyar]. kir[ályi]. pénzügyi tanácsos (Budapest, XI. Lágymányosi út 14/b) 1934-ben írt Vojnichnak.”⁶ Azt, hogy a Vojnich-hagyaték eredetileg valóban bővebb lehetett, Magyar László szabadkai kutató írása is alátámasztja: „Egy nagyobb borítékban feljegyzések, újságcikkek, családfát szemléltető rajzok és levelek idézik a családot”.⁷ Szintén ő idézi Kosztolányi Attila Vojnich-hoz címzett levelét is: „Sajnálattal értesítem, hogy a három Kosztolányinak szüleire vonatkozó adatokkal nem szolgálhatok. A bácskaiakról – Kosztolányi Dezső szülein kívül – leszármazási adataim nincsenek. Nagyon lekötelezne, ha a nemzetségünkre vonatkozó s birtokában levő adatokat velem közölni szíves lenne”.⁸ Magyar László cikke alapján azt is tudjuk, hogy Vojnich föltehetően megpróbálta fölvenni a kapcsolatot a felvidéki Kosztolányiakkal is. Az akkor még teljesnek mondható levéltári anyagban szerepelt

Kosztolányi István levele is, aki Nemcsényben – egy Nemeskosztolánytól pár kilométerre lévő kisközségben – élő családtag lehetett. 1933-ban írja a családfakutatónak: „Mikor itt a megyék megszűntek, a Bars vármegyei levéltárt Nyitrára vitték, talán még ott van, de az is lehetséges, hogy az úgynevezett nagyzsupák megszűntével Pozsonyba vitték, ott-e van vagy az okmányok sajtcsomagolásra lett[ek]-e eladva, nem tudom. [...] Hogy hol lehet András testimóniája, nem tudom, de nincsen kizárva, hogy az a Nemes-Kosztolányban levő családi levéltárunkban van...”⁹

A Bajsai Vojnich megbízására utaló Kosztolányi-levélen kívül fönmaradtak a költő zöld tintával írt családi adatai is, melyeket saját címkéjű levélpapírjára jegyzett föl.¹⁰ Későbbi családfa-összeírásról is tudunk, ami azonban már Kosztolányi halálát követően történt. Kosztolányi Árpád, a költő öccse 1941-ben állított össze egyet, mikor nem zsidó származását kellett igazolnia. Kiss Ferenc föltételezése szerint ez a változat a Vojnich-féle összeállításon alapult, s csak az akkor legújabbnak számító adatokkal egészítették ki a családtagok.¹¹ Nemrégiben azonban előkerültek magánkézen lévő dokumentumok is,¹² melyekből kiderül, hogy a Bajsai Vojnich-féle hagyaték egy része Kosztolányi Attilához került. Ezek közt olyan családfaágrajz is akad, melynek adatai egybevágóak Kosztolányi Dezső zöld tintás följegyzéseivel.

Mindenesetre annyi bizonyos, hogy Kosztolányit komolyabban is érdekelte leszármazási története. Mindezt igazolhatja az is, hogy több szépirodalmi munkájában előkerülnek az ősökkel kapcsolatos motívumok, sőt külön portrékat szentel emléküiknek.¹³ „Kétségkívül dr. Vojnichnak jelentős része volt abban, hogy költőnk később felkeresi Nemes-Kosztolányt.”¹⁴ 1933-ban *Nemes-Kosztolány* címen tárcát is közöl *A Pesti Hírlap Vasárnapjában*,¹⁵ melyben ősei emlékét eleveníti föl.¹⁶

„Földedben elpihenni, Kosztolány”

„Hosszú, fásasztó vonatozás után, nagy vargabetűkkel érkezem Bars megyének ebbe az északi csücskébe, ahonnan a XVII. században egyik ükapám elindult, kezében vándorbottal, az Alföldre. Feketén néznek rám a trencsényi hegyek. Fenyveserdők zöld legyezője legyez. A levegőben keserű mákillat lebeg. Úgy rémlik, hogy mindent ismerek itten s hunyt szemmel, alvajáró ösztönnel is megtalálnám az utat, mely emlékeimhez vezet. [...] Minden sírkövön olyan név, mint az enyém. Bemegyek a barokktemplomba, aztán a családi sírboltba, sok rokoni csont közé. Koporsókat látok, az időtől meghalványodva és szétrepesztve, egy kis koporsót is, melyben egy tizenégyéves fiúcska fekszik, aki költőnek készült s hirtelen halt meg. Egyetlen halál-sejtő versét ma is gyöngéden őrzi az anyai kegyelet. Ima helyett elmondom magamban ennek a versnek egyik sorát: »Földedben elpihenni, Kosztolány.« – olvashatóak Kosztolányi Dezső sorai ősei szülőföldjéről.¹⁷

Családjában nagy hagyománya volt tehát a nemesi rokonok tiszteletének, a Nemeskosztolányból¹⁸ való származás hangsúlyozásának. Ahogyan erről Kosztolányi Dezsőné ír életrajzi könyvében, mely férje halála után két évvel látott napvilágot: „legszívesebben vállalta az álmatag-szláv és a hősi-magyar – a nemző, a névadó, a szépen hangzó Kosztolányi családfát. [...] Maga a név latinul castellanus, várnagyot jelent, de jelent templomos vitézt is, a szlovákok pedig a sekres-

tyést, a templomszolgát hívják *kostolnik*nak. Az ősi lakhely Nemeskosztolány, – Nyitra- és Bars-vármegyék szögén terül el. [...] Ma is öt, különböző korban épült Kosztolányi-kastély van itt. Legrégibb a *Vár*, a XIV. századból maradt s még lakható. [...] Még a század elején éltek ott Kosztolányiak, akik hatlovas hintón hajtatnak végig Aranyosmarót utcáin. A család Mária Terézia-renddel bárósított ága pedig ma is főúri házat visz. [...] A Kosztolányi-család a Divék-nemzetségből eredt. Honszerző ősiknek még Ázsiából származó medvés címerű nemességét 1435-ben megerősítette Zsigmond király. »Zöld mezőben áll egy medve és hazudik« – ismételte ő maga, nevetve a csúfondáros szólást, de a tréfálkozással talán csak leplezte, hogy mennyire büszke nemzettségére.¹⁹ Ám ha megnézzük a nemesi családok jegyzékeit, a bácskai ágat nem találjuk bennük. A rokonság természetesen nem kizárt, csak távolibb lehet annál, mint ami szájhagyományként, illetve a kortárs visszaemlékezésekben fennmaradt. Kosztolányiné közlésével egyeznek a család eredetéről hírt adó azon adatok, amelyeket Kempelen Béla fölsorol: „Ősrégi bars megyei család, melynek birtoka a Divék-nemzetség családjainak birtokaival volt határos. Régen elpusztult sziklaváruk nyomai az alsókameneczi hegyek oldalán még ma is láthatók. [...] 1435. Zsigmond király új adománylevelével az akkor élt családok Báthory István országbíró által Al- és Fel-Kosztolányi és Kéth Uj Lehotai birtokaikba bevezettetnek. [...] A Mária Terézia által felállított nemes testőrségben szolgált a Mihály ágbeli fentebb említett Zsigmond unokája Péter (sz. 1745. † 1809.). [...] Czímer: a Divék (Devek) nemzetségből leszármazott családok címérével azonos. Kékben, zöld alapból emelkedő zöldlombos fa előtt jobbra haladó medve, a jobb felső szögletben csillag, a baloldali befelé fordult ezüst félhold; sisakdísz: a koronából növekvő jobbra fordult medve; takarók: kék-arany, kék-ezüst.”²⁰ A bárói rangra emelkedett ágról és a címerről Nagy Iván szintén említést tesz *Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal* című munkájában: „A családból 1790-ben Kosztolányi László báróságra emeltetett, de ágazata kihalt. Ennek a báróságkor nyert címere egy négyfelé osztott paizs, egy közép kisebb paizzsal, melynek vörös udvarát jobbról balra három rézsútos fehér vonal futja át. A nagyobb paizs 1-ső kék udvarában egy arany koronából kiemelkedő arany medve; a 2-ik ezüst mezőben egy vörösbe öltözött, sárga csizmás, kalpagos magyar vitéz kivont kardja hegyén levágott török fejet tart; a 3-ik ezüst udvarban egy vörös oroslán ágaskodik első jobb lábával kivont kardot, a másikkal levágott török fejet üstökénél fogva tart; a 4-ik kék udvarban egy zöldellő fa alatt arany medve lépeget, a fa fölött jobbról arany csillag, balról ezüst félhold ragyog. A paizst bárói korona fűdi, és azon három koronás sisak nyugszik. A jobboldali sisak koronájából az arany medve, a középsőből a magyar vitéz, a baloldaliból a vörös oroslán (a paizsbeliékhöz mindenben hasonlólag) emelkedik ki. Foszladék jobbról arany-kék, balról ezüst-vörös.”²¹ Szluha Márton Bács–Bodrog vármegyei leírása szintén tartalmazza a címer bemutatását, valamint a bárói ágat is említi.²² Míg Kempelen szerint a család birtokai a Divék-nemzetség földjeivel csak határosak voltak, Nagy Iván pedig nem tér ki a kérdésre, ifj. Hellebronth Kálmán fölveti annak lehetőségét is, hogy a család mégis a Divék-nemzetségből ered. Ahogyan írja: „Nem lehetetlen, hogy a Divék-nemzetségből származik, tekintve az ősi birtokviszonyokat és főleg a címer azonosságát. De ezen feltevés még jelenleg adatok

hiányában el nem dönthető.²³ Szintén Hellebronth tér ki részletesebben is a bárói ágra: „A család rövid életű bárói ágát László alapította. 1739-ben született Nemejs.–Kosztolányban és mint 15 éves ifjú belépett a 2. sz. gyalogezredbe, amellyel végigküzdötte a hétéves háború első három hadjáratát. 1759-ben főhadnagy, majd mint százados a toscánai herceg szolgálatába lépett. 1787-ben a török háborúkban mint alezredes vett részt és 1788-ban külön hadosztályt vezényelt. 1789-ben mint ezredes Clerfayt tábornok hadtestében Mehádiánál 25.000 főnyi török csapatot szalasztott meg huszárjai élén, mely hadi tettéért a M.–Terézia-rend lovagkeresztjét nyerte és Bécsben, 1790 november 27-én II. Lipóttól bárói rangra emeltette. [...] Fiában kihalt a bárói ág.”²⁴

A nemeskosztolányi ágban több neves személyt is találunk, akikről Kosztolányi tudott, s akikre büszkén hivatkozott, őseiként számontartva őket. A feleség könyve e szereplőkre szintén kitér: „A nemzetség legkiválóbb tagjai a múltban: *Kosztolányi György* (Georgicus Polycarpus de Kostolan) Mátyás király diplomatája és kancellárja, Kosztolányi Sándor, ferences szerzetes, író a XVIII. században és Kosztolányi Móric, aki utolsóul maradt az ostromlott komáromi várban. Görgey Artúr anyja is Kosztolányi-lány volt: Mária.”²⁵ Az említett nemesi adattárak ezekről az elődökről is szolgálnak információval. A Mátyás király idején élő Györgyről Kempelelnél az alábbiakat olvashatjuk: „A közélet terén szerepelt 1458–1489-ig a Paska ágból származó Pálnak 1430. táján született fia György (Georgius Polycarpus de Kostolan), akit Fraknói a renaissance kor egy kiváló diplomatájának mond; – Mátyás király a legkényesebb diplomáciai megbízásokkal tüntette ki.”²⁶ A Nagy Iván-féle kiadvány azonban azt is kiemeli, hogy Kosztolányi György 1479-ben „Mátyás király által makacsságon marasztaltatott el”.²⁷ Reiszig Ede, a Borovszky Samu szerkesztette, *Magyarország vármegyei és városai* című sorozat vonatkozó kötetében így ír: „Paska ágból Pál fia György (Policarp) Mátyás király tudós diplomatája. 1458-ban Mátyás király magántitkára, 1460-ban követségben járt a pápánál, 1472-ben veszprémi kanonok, majd Rómában a pápai széknél követ”.²⁸ Ifj. Hellebronth Kálmán 1912-es, *Családtörténeti jegyzetek* című könyvében szintén érdekes leírást találunk a Mátyás idején szolgáló Györgyről. Megtudjuk, hogy Ferrarában tanult, ahol Janus Pannonius-szal is megismerkedett, s csak ezt követően került Mátyás udvarába. A történet e változata szerint a király elégedett volt György szolgálataival, s teljhatalmú ügyvivőjévé nevezte ki a pápai udvarnál. Később a Kosztolányi-ős tehát papi pályára lépett, kanonok lett. A pápai udvar követévé választották, s élete végéig Rómában tartózkodott.²⁹ Kosztolányi Dezső olyan büszke volt rá, hogy egy tárcában is megemlékezett róla: „Néha találkozom a rokonaimmal. [...] Írni is csak kettő írt közülük, nagyon régen. Az egyik Kosztolányi György latinul írt, Georgius Polycarpus néven, elegáns verseket és jó prózát, Mátyás király diplomatája volt”.³⁰ Tolnai Vilmosnak írt egyik levelében szintén említette, amikor a „magyarságáról és a magyarságról való véleményéről” fejtette ki gondolatait: „Aki tökéletesen, művészien beszél Arany nyelvét, közelebb van szívemhez, noha német vagy tót származású, mint a zsíros fajmagyar, ki hatszáz lóval él és nincs semmi öntudata. Nyugodtan hirdethetem ezt én, ki fajmagyar vagyok, vér szerint való rokona annak a Kosztolányi Györgynek, ki Mátyás király idejében beírta nevét latin versével a magyar irodalom történetébe”.³¹ Naplójából kiderül, hogy kutat-

ta is a témát, illetve a *Századok* című folyóiratot is föllapozta: „Kosztolányi. Fraknói. György. Mátyás diplomatái. Polycarpus. Századok, 1898. I. Ábel J. Phil. közlemény. György kalocsai érsek. 1880 (32. old.)”.³² Egy korai – 1906 februári – leveléből pedig azt is megtudjuk, hogy először Mérey Ágost, Kosztolányi Dezső történelem–földrajz szakos, gimnáziumi tanára³³ juttatta adatokhoz nemesi származásával kapcsolatban: „Egyébképen ott volt Mérey is, ki egy engem nagyon érdeklő kérdést tisztázott. Fáradságos történelmi kutatás után *kiderítette*, hogy családunk, *a lehotai Kosztolányiak már Zsigmond előtt éltek, dúsgazdagok* voltak, *a legelőkelőbb állásokat viselték a KIRÁLY MELLETT* s ha nem *tős gyökeres magyarok* is, semmi esetre sem *tótok*, hanem bizonyára *csebek*”.³⁴ A kritikai kiadás első levelezéskötete (1901–1907) családtörténeti fejezetének szerzője azt is megjegyzi, hogy „ezidőben kezdte használni a Lehotai írói álnevet, sőt néhány következő levelét is így írta alá”.³⁵

Kosztolányi Sándorról mindössze Nagy Iván könyve tud, és a következőket írja róla: „Tán e családhoz számítandó K[osztolányi]. Sándor 1784-ben Nagy-Károlyban a Ferenczes rend kolostori főnöke”.³⁶ Ezenkívül maga Kosztolányi is említi, tévesen, a *Nyugat*-ban közölt cikkében: „prédikátor 1820 körül, aki öt kötet szentbeszédet adott ki, ékes magyar nyelven, valami vérszegény és gyomorhajos szenvedő, Kosztolányi László, »keményebb rend tartású szerzetbéli, Idvezítőnk Provintziájából való szegény szerzetes«”.³⁷

Kosztolányi Móric neve azonban már több forrásban is szerepel, mint például Kempelelnél: „A Mihály ágból Károly fia Móricz (sz. 1806. † 1884.) 1848–49-ben honvédezered, a VIII. hadtest parancsnoka, komáromi hős, a katonai érdemrend II. és III. osztályával kitüntetve”.³⁸ Hellebronth pedig a következőket tudja: „Az újabb időben kitűnt a családból K[osztolányi]. Mór, sz. 1806-ban. Fiatalkorában, a katonasághoz lévén kedve, belépett a 33-ik gyalogezredbe, hol 1824-től 1847-ig szolgált és mint őrnagy ment nyugalomba. A szabadságharcz kitörésekor, ezredesi ranggal Komáromban a 13. sz. hadosztály parancsnoka lett. Meghalt 1884-ben.”³⁹ Önéletrajzának kézírásos töredéke megtalálható a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattárában. E dokumentumban részletesen bemutatja, hogy milyen csatákban vett részt, illetve adatokat közöl arról, hogy melyik ezred milyen felszereltséggel rendelkezett. A szöveg tartalmaz továbbá egy körlevelet is, amiben Kosztolányi Mór a hadseregben tapasztalt fegyelmetlenségről számol be, s szorgalmazza a mozgó önkéntes nemzetőrök támogatását: „Éljének hát a mozgó önkéntes nemzetőrök! tanuljunk Uraim! bennök bizni és megismerni, hogy eredményei[k] valamennyink várákozását az idej hadjáratokban felülmúlták; hogy ezen eszmének életbeléptetése nélkül vajmi más menetele leende a muló év borus eseményeinek”.⁴⁰ A rokonsági fokkal kapcsolatban Kiss Ferenc megjegyzi: „Az a Móric például, akire a költő olyan büszke volt, aki 1849-ben Komáromot védte, Kempelelnél a tiszán kirajzolt IV. ág leszármazottja, de elődjei közt nincs János. A költő rokonsága vele csak nagyon távoli lehet”.⁴¹ Kosztolányi Dezső külön megemlékezik róla, *Rapszódia. Vallomás öt strófában* című cikkében: „a többi mind katona, ez a hétéves [!] háborúban, az »erős Komárom« védője, 1849-ben utolsó magyar rebellis, vagy amerikai emigráns, földönfutó”.⁴² Nemeskosztolányról írt tárcájában, 1933-ban pedig így fogalmaz: „Mutatják azt az öreg gesztenyefát, mely alatt Komárom

védője, *Kosztolányi Móric* borozgatott a szabadságharc után, csalódottan. Mutatják a temetőben a sírját, egy kőlap födi s rajta piros temetőbogarak mászkálnak”.⁴³

Nem említi azonban sem Kosztolányiné, sem az ismert adattárak szerzőinél nem szerepel Kosztolányi József neve, aki szintén Komáromban szolgált, bár pár évtizeddel korábban, még a napóleoni háborúk idején. Kosztolányi Dezső 1921-ben levelet kapott Kathreiner Gyula szentesi tanítótól, aki egy József nevű rokon 1809-es keltezésű írását küldi el neki. A tanító az alábbi sorok kíséretében juttatta el a dokumentumot a költőhöz: „Nagyságos Uram! / Birtokomban lévén egy levél, melyet a Kosztolányiak egyik őse, Kosztolányi József, 1809-ben [a] komáromi táborból, az utolsó nemesi insurrekció idején irt haza nejének N. Becskerekre. / Érdeklődöm, vajon a nevezett levél írója Kosztolányi úr nemzetségéhez[,] ill. családjához tartozik-e? Mely esetben a levél Önnél méltóbb helyen lenne, mint nálam.”⁴⁴ Kosztolányi a küldött dokumentumot saját címkéjű borítékjába rakta, s ráírta: „Kosztolányi Joseff rokonom levele feleségéhez, a Napoleon ellen hadrakelt insurrekciós táborból”. Ezek alapján arra következtetünk, hogy ha nem is volt közvetlen kapcsolat Kosztolányi József és Dezső családja között, a költő mindenképpen rokonaként tartotta számon a napóleoni háborúkban résztvevő katonát. A kapott levelet Kosztolányi József feleségének, Madame Rosalia de Kosztolányi-nak írta, 1809 júliusában, a komáromi lágerből. Gönyűnél megszalasztotta az ellenség a seregüket, s úgy menekültek a táborba.⁴⁵ Nem sokkal előtte, 1809. június 14-én, Kismegyeren volt az ún. győri csata, mely a napóleoni háborúk egyetlen, a Magyar Királyság területén lezajlott ütközeteként maradt meg az emlékezetben. Ebben az összecsapásban – utoljára – még a magyar nemesi felkelés hadai vettek részt.

Kosztolányiné életrajzi könyvében említi a Görgey Artúrral való rokonságot is. Bánó Attila *Régi magyar családok, mai sorsok* című kiadványában, a Görgey-család adatait tartalmazó fejezetben felsorolja a „Kosztolányi” családnevet is.⁴⁶ Nagy Iván szintén kiemeli a kapcsolatot, és le is vezeti a rokonsági fokot: „Kosztolányi Miklósnak neje Görgey Anna-Mária, kinek leánya Éva Kosztolányi Sándorné, kinek fia Kosztolányi László, kinek neje Szirmay Teréz 1813-ban”.⁴⁷

Kosztolányi Dezső legtávolabbi ismert egyenesági őse id. Kosztolányi János volt. Az öccse által följegyzett családfán mindössze a neve szerepel, illetve feleségként van jelölve Szőlősi Éva.⁴⁸ János neve mellett Nyitra megye ugyan föl van tüntetve, azonban sem a pontos településnév, sem a születési évszám nem derül ki. Három gyermekük született: János, András és Anna. Ifj. Kosztolányi János volt tehát Dezső dédapja – dédanyja, azaz János felesége Filáczy Veronika volt –, aki a családfa alapján Topolyán látta meg a napvilágot, 1793-ban, s ott is halt meg, 1831-ben. Kosztolányi saját jegyzeteiből azonban kiderül, hogy: „*Dédapám*: Nemeskosztolányi *Kosztolányi* János (sz 1793 *Felsőlelőcon* [kiem. A. Zs.], megh 1831 Topolyán (Szőlősi Éva az anyja)”.⁴⁹ Felsőlelőc (Horné Lelovce) szintén Nyitra megyében található, s jelenleg Nyitranovák városrésze, Szlovákiában, mindössze 6.8 km-re Nemeskosztolánytól. Ugyan a nemesi adattárakban nem szerepel id. és ifj. Kosztolányi János neve a megadott születési dátummal – illetve a nevezett feleségekkel –, mégis nehezen zárhatjuk ki, hogy Kosztolányi Dezső fölmenőinek ne lenne köze a nemeskosztolányi famíliához. A nemesi származás igazolása nemcsak a költő számára, hanem az ősöknek is fontos volt, hiszen kérvényt is kértek ennek bi-

zonyítására. Ahogyan Kosztolányiné ír erről a *Család és hagyományok* fejezetben: „Hivatalos írások bizonyítják, hogy Kosztolányi Dezső dédanyja, *Filáczy Veronika*, férje, Kosztolányi János édes bátyjának, nemeskosztolányi és felsőlehotai⁵⁰ Kosztolányi Athanáznak, a topolyai plébánosnak hagyatékából örökrészét kéri az illetékes hatóságoktól; az aranyosmaróti 1841-i decemberi közgyűlés jegyzőkönyvében, 2298. szám alatt pedig ez van: *Filáczy Veronika*, *Kosztolányi János* özvegye, fia, *Kosztolányi Ágoston* [ti. KD apai nagyapja] részére nemesi bizonyáglevelet kér és kap. Ennek a kérvénynek mellékletében Kosztolányi Dezső dédanyjának, *Filáczy Veronikának*, fel kellett terjesztenie az egész családfát.”⁵¹ Kosztolányi családi jegyzeteiben szintén olvashatjuk az adatot: „K[osztolányi]. Attila bátyám szerint Aranyosmaróthon, Bars megye Levéltárában 1900 v[agy]. 1898 táján az alábbi leletet találta: Az 1841 decemberi közgyűlés jegyzőkönyvében 2298 szám alatt ez áll: »*Filáczy Veronika*, *Kosztolányi János* özvegye, fia *Kosztolányi Ágoston* részére nemesi bizonyáglevelet kér és kap.« E levél nyomának okvetlenül meg kell lennie a Bács[-]Bodrogh vlár]megyei levéltárban, illetőleg a közgyűlési jegyzőkönyvben Zomborban.”⁵² Kiss Ferenc, az *Üzenetben* közölt cikk írója föltételezi, hogy ezen epizódot követően bízhatták meg Bajsai Vojnich József történészt a kutatással. Kosztolányi Dezsőnek az édesapjához címzett egyik, 1926 májusában írt levelében szintén találkozhatunk az utalással: „Attila bácsi vasárnap fölkeresett, s nagy örömmel közölte velem, hogy családfánkra vonatkozólag döntő bizonyítékot szerzett. Amikor Aranyosmaróthon járt, 1898 táján, a következő adatot lelte: Az 1841. decemberi közgyűlés jegyzőkönyvében 2298. szám alatt ez áll: »*Filáczy Veronika*, *Kosztolányi János* özvegye, fia, *Kosztolányi Ágoston* részére nemesi bizonyáglevelet kér és kap.« Nézete szerint tehát e levél nyomának okvetlenül meg kell lennie a főnti iktatószám alatt Bács-Bodrog m[egyei]. levéltárában, *Zomborban*, és *Aranyosmaróthon* is, ahol dédanyámnak a kérvény mellékletében föl kellett terjesztenie egész családfánkat. Arra kérem tehát Árpi öcsémet, hogy keressen összekötetést, talán valamilyen ismerős ügyvéd által, a zombori levéltárossal, aki most már kis fáradsággal előkeresheti nemesi levelünket, amelyről másolatot is készíthetünk.”⁵³ A levélben említett Kosztolányi Attila az a magyar királyi pénzügyi tanácsos, akihez a költő Bajsai Vojnich-ot irányította, 1928-ban. Kiss Ferenc további adatokat is közöl: „Átnéztem a topolyai plébánia anyakönyvének vonatkozó bejegyzéseit, s azokban arról is meggyőződtem, hogy Kosztolányi Jánost mindenütt »prenobilis«-nak titulálják. Tehát Kosztolányi Attila [...] felfedezése [...] hitelesnek tekinthető akkor is, ha nem láttuk ezt az igazolást”.⁵⁴

A Kosztolányi-levelezés kritikai kiadásának egyik sajtó alá rendezője, Sárközi Éva azonban tanulmányozta a nyitrai adattárakat, s a következő eredményre jutott, Reiszig Edét⁵⁵ is idézve: „A nyitrai kerületből az 1723. évi nemesi vizsgálatok alkalmával következő armalista családok irattak össze: [...] Kosztolányi 1714. [...]. A bajmóczi kerületben 1732-ben tartott vizsgálat alkalmával, következő kétségtelen nemes családok irattak össze: [...] Kosztolányi. (Nemes-Kosztolányi.) Barsvármegyéből származik. Első ismert őse K. György 1479-ben szerepelt. Rangemelés: K. László ezredes s a Mária Terézia-rend vitéze, bárói rangra emeltetik. Egy tagját a XVII. században Vág-Ujhelyen találjuk. A mult században Bori községben volt birtokos, ezen kívül Kis-Prónán bírt földesúri joggal.« Az 1754–55-ös nemesi össze-

íraskor Nyitra megyében Kosztolányi András, özvegy Kosztolányi Elekné és Kosztolányi Imre tudta igazolni nemességét. A *Levéltárosok Lapjában* bukkantunk rá a Felsőlelőci Kosztolányiakra: »[...] Kosztolányi Imre és Illés féltestvérek néhai György fiai Felső Szelőcén, kiknek elődei ős idők óta a nemesi előjogok használatában voltak és jelenleg is élvezik, köztudomású dolog, hogy ezen családnak a szomszéd Bars vármegyében fekvő Nemeskosztolányban valamint itt Felső Lelőcon ősi nemes birtokaik vannak. Ezek alapján kétségtelen nemesek.« Romhányi sorozatának egy korábbi darabjában pedig azt is megtaláltuk, hogy a fent említett Kosztolányiak mikor éltek Felsőlelőcon: Kosztolányi Imre 1753-ban nemességigazolási vallomást tett az alsólelőci Jelenffy András érdekében.⁵⁶ Szintén Sárközi Évának sikerült fölvenni a kapcsolatot Kosztolányi Attila egyik leszármazottjával,⁵⁷ akinél megtalálható Filáczy Veronika folyamodványának másolata az aranyosmaróti közgyűléshez,⁵⁸ valamint a válaszként kiadott nemességigazolás⁵⁹ és a Bars vármegye közgyűlése által kiadott bizonyáglevél másolatai.⁶⁰ Ha a nemeskosztolányi fölmenőkkel nem is találjuk a közvetlen kapcsolódási pontokat, a források alapján a család nemesi eredetének kérdését eldöntöttnek tekinthetjük.

A topolyai káplán históriája

Ifjabb Kosztolányi János, a költő dédapja 1793-ban még Felsőlelőcon látta meg a napvilágot, azonban már Topolyán nősült, 1821-ben, s tíz évvel később ott is hunyt el. Filáczy Veronikát vette el feleségül, kinek szülei Filáczy József és Fehérpataky Klára voltak. Kosztolányi kézírásos följegyzéseiben, a dédszülők adatai után, zárójelben, a következő információ olvasható: „Kosztolányi Lajos *Átbanáz* (sz 1774 Felsőlelőc ‚megh‘ 1804 [1805?] plébános Topolyán, 1830 kanonok Kalocsán.)⁶¹ Kosztolányi Lajos neve a történész Bajsai Vojnich jegyzeteiben is előfordul. Ahogyan Kiss Ferenc említett cikkében ír róla: „Vojnich jegyzeteiből egy érdekes adalék: »Kosztolányi Lajos 1811–15-ben Kalocsán deficienciában volt bezárva, mert lóháton bement a templomba. Barsy plébános (1934. 8. 27.) mondta el a történetet, aki elődeitől hallotta.« (Nekem a költő húga, Kosztolányi Mariska mondta el. K. F.)⁶² Kosztolányi Lajos 1774-ben született,⁶³ s Pécsen végzett filozófiai és jogi tanulmányokat. Ezt követően Kalocsán lett papnövendék, majd 1800-ban Topolyára került káplánnak, ahol július 16-án tartotta első miséjét. Kray Ferenc báró, Topolya földesura szintén említi őt egyik, feleségéhez szóló levelében.⁶⁴ Az igazán jelentős, fönmaradt forrás a káplán életéről azonban André István kéziratosa krónikája, a „topolyai históriás”, amely 1808 és 1811 között történt eseményekről számol be.⁶⁵ Ahogyan olvassuk vonatkozó sorait: „Ezen T, Kosztolányi ur jött ide 1800 esztendőben, és a Primitzióját [...] is itt mondta: / :ha jól emlékezem: / 16-iki Juliusban T. Cervus Urnak [...] bőkezűségből, és akkor káplánnak is itt maradot.”⁶⁶ A história történetét kutató Virág Gábor annak lehetőségét is fölvetette, hogy Kosztolányi Lajos lenne az írásmű szerzője. Ezt azonban később kizárja, mivel a káplánt negatív színben föltüntető részleteket is olvashatunk a kéziratban. A verses epizód beszél a Kalocsára való rendelésről is. „A krónikának vannak olyan részei, amelyek kizárják ennek a lehetőségét: 1810 decemberében Kosztolányit viselt dolgai és betegsége miatt Kalocsára rendelik. Nem nagyon akarózik neki elmenni, de

végül is kénytelen ezt megtenni. Elrendeli híveinek, úgy búcsúztassák, ahogyan fogadták, midőn Topolyára érkezett Adáról: harangszóval” – írja Virág Gábor.⁶⁷ 1803-ban ugyanis a plébános Adára került adminisztrátornak, s a história azzal magyarázza későbbi magatartását, hogy az ottani szabad légkör – ti. hogy senki feljebbvalója nem volt – „megrontotta”, hozzásegítve „nagyzási” hóbortjai kiéléséhez. Ezt követően érkezett Topolyára – 1805-ben, özvegy Kray Borbála kérésére –, ahol már „nagyúrként” ünnepeltette magát a mezőváros népével. Kiss Lajos helytörténeti könyvében szintén olvashatunk a plébános botrányaira vonatkozó utalásokat. Kosztolányi Lajos itt „nemes kosztolányi”-ként szerepel: „Beck János jámbor életű plébános három évi működése után nemes kosztolányi Kosztolányi Lajos lett a plébános, aki hogy megmutassa a parasztoknak az ő nemességét és ennek előjogait, több ízben lóháton ment be a templomba. Az érseki hatóság azonban nem vette figyelembe az ő nemességét és négyévi penitenciára ítélte, melyet a kalocsai szemináriumban kellett letöltenie. Ezt a négy évet ő »Kalocsai zárandoklat«-nak jegyezte be az anyakönyvbe.”⁶⁸ A családi emlékezetben is a botrányokat elhallgató változattal találkozunk: Kosztolányiné könyvében mindössze pár sor olvasható a plébános-ösről.⁶⁹ Kalocsai tartózkodását követően, Kosztolányi Lajos Athanáz 1815 szeptemberében visszatér Topolyára, s „az anyakönyvi bejegyzések tanúsága szerint 1826. december 10-ig”⁷⁰ ott él és működik. Kosztolányi Dezső följegyzései alapján 1830-ban ismét Kalocsára kerül, ezúttal kanonokként.⁷¹ Az Érseki Levéltár adatai alapján azt is tudjuk, hogy 1835. március 1-jén halt meg.⁷² Föltételezésem szerint Virág Gábornak van igaza, amikor a házassági és a születési anyakönyvek tüzetes átvizsgálása után megállapítja, hogy Kosztolányi Lajos nagybátyja lehetett ifj. Kosztolányi Jánosnak, azaz a költő dédapjának. Az a tizenegy esztendő, amit a kalocsai „zarándoklatot” követően Topolyán töltött „megnyugvást és anyagi biztonságot jelentett [...] a támogatásra szoruló családtagoknak is. [...] Kosztolányi Lajos és az ükapa Kosztolányi János, Szöllősi [!] Éva férje voltak testvérek”.⁷³ A nemeskosztolányi ősök eredetileg evangélikusok voltak.⁷⁴ A Bácskába került család azonban már katolikus. Föltételezzük, hogy a katolikus hitre való áttérésben vagy a topolyai plébánosnak lehetett nagy szerepe, vagy egy nem sokkal előtte született rokon térhetett át, s Kosztolányi Lajos pályaválasztását is ez inspirálhatta.

Az akkori Topolya a Kray-család birtokához tartozott. „II. Ferenc császár, hadi érdemeinek elismeréséül a falu és Emusic pusztá hűbéri jogát báró Kray Pál tábornoszernagyra ruházta.”⁷⁵ A mindennapok történéseit főleg a topolyai históriásból tudhatjuk meg, ám elsősorban a főúri udvar került középpontba. „A bárói udvartartás sok újat hozott Topolya életébe. Az 1805-ben szerencsétlenül járt báró Kray Ferenc özvegye, Gesell Borbála az év felét rendszerint topolyai birtokán töltötte.”⁷⁶ Ünnepekkor „katonáikat a templom és a kastély előtti téren parádéztatták, az akkor már mezőváros lakosainak legnagyobb öröme.”⁷⁷ A Kosztolányi-család ebben a virágzó időszakban jelent meg a mezővárosban. Később azonban – az 1848–49-es szabadságharcban – mostohább időköt élt meg a lakosság. Ám előtte még – 1824. augusztus 21-én – megszületett, majd katonakorúvá cseperedett Kosztolányi Dezső „daliás nagyapja”, Ágoston.

(folytatjuk)

JEGYZETEK

1. A szerzőt munkájában az MTA TKI támogatja, kutatásait az MTA–ELTE Hálózati Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport tagjaként végzi. A Kosztolányi-életrajz kezdő fejezetének első, folyóiratbeli megjelenésre szánt változatát közöljük.

2. Kosztolányi Dezső: *Levelek – Naplók*, s. a. r. Réz Pál, Budapest: Osiris, 1998, 717. A kézirat lelőhelye: Szabadkai Történeti Levéltár [a továbbiakban: SzTL], F1. kut. 44. omot 146. predmet 2. A levél keltezése a kézirat szerint: „Budapest 1928. XI. 6.” A borítékon olvasható címzés: „Dr. Vojnich József földbirtokos úrnak”. Életrajzi fejezetem elkészítésével párhuzamosan zajlottak Kosztolányi Dezső levelezésének kritikai kiadási munkálatai. A kézirat itt közölt változatának lezárásakor még nem állt rendelkezésemre az elkészült kötet (a levelezés első része), így hivatkozásaim hol autográfokra, hol a Réz Pál szerkesztette kiadványra vonatkoznak. A kritikai kiadás kötetének családtörténettel foglalkozó fejezeteit azonban Sárközi Éva kéziratban rendelkezésemre bocsátotta, így az ott közölt adatokra már támaszkodhattam. A megjelenő könyv adatai: *Kosztolányi Dezső levelezése 1. 1901–1907*, szerk. Buda Attila, s. a. r. Buda Attila, Józán Ildikó, Sárközi Éva, Pozsony: Kalligram, 2013.

3. Palóczy Edgár: *Bajszai Vojnits József*, Kalangya, XIII. évf. 1. sz., 1944. jan. 15., 20.

4. A fenti jelzet alatt mindössze Kosztolányi Dezső levele található – lásd a 2-es jegyzetet.

5. Kiss Ferenc: *Adalékok Kosztolányi életrajzához*, Üzenet, 1985/2–3, 218.

6. Kiss, 1985, i. m. A levél keltezése a kézirat szerint nem 1934, hanem: „Budapest 1928. XI. 6.”
Lásd még a 2-es jegyzetet is.

7. Magyar László: *Martinovicsok és Kosztolányiak nyomában. A szabadkai levéltár anyagából*, Magyar Szó, XXXVI. évf. 60. sz., 1979. márc. 3., 13.

8. Magyar, 1979, i. m.

9. Magyar, 1979, i. m.

10. A kézirat teljes szövege: „Adatok családunk történetéhez:

Dédapám: Nemeskosztolányi Kosztolányi János (sz 1793 Felsőlelőcon, megh 1831 Topolyán (Szőlősi Éva az anyja)

Dédanyám: Filáczy Veronika (Filáczy József és Fehérpataky Klára leánya Felsőlelőc.)

[Kosztolányi Lajos *Átbanáz* (sz 1774 Felsőlelőc megh: 1805 plébános Topolyán, 1830 kanonok Kalocsán.)] [KD jele itt a szögletes zárójel]

Kosztolányi Ágoston (őregapám) sz 1824 Csantavér, megh 1895 Szabadkán, honv százados, emigráns Kossuthal Törökországban, Amerikában. (Lásd Weress Ignác [helyesen: Veress Sándor] Emlékiratait.)

[Húga K. Mária férjzett Matasovits Józsefné, lánvidék, gyermekágyban meghal fiatalon] [KD jele itt a szögletes zárójel];

Kádár Rozália (őreganyám) Kádár József és Loósz Johanna leánya.

[verzó:] *Kosztolányi Árpád* (apám) sz 1859 Szabadka Anyám *Brenner* Eulália (anyja: Hofbauer Aurélia, apja: Brenner József gyógyszerész.)

Kosztolányi Dezső 1885 Szabadka, (neje Hamos Ilona), testvérei Árpád Mariska.

Árpád neje Kováts Teréz

K Ádám (Dezső fia) szül 1915. IV 18 Bpest

K Éva (Árpi lánya) 1921 VI. 3 Szabadka

K. Attila bátyám szerint Aranyosmaróthon, Bars megye Levéltárában 1900 v. 1898 táján az alábbi leletet találta: Az 1841 decemberi közgyűlés jegyzőkönyvében 2298 szám alatt ez áll:

»Filáczy Veronika, Kosztolányi János özvegye, fia Kosztolányi Ágoston részére nemesi bizonyosságlevelet kér és kap.»

E levél nyomának okvetlenül meg kell lennie a Bács Bodrogh vmegyei levéltárban, illetőleg a közgyűlési jegyzőkönyvben Zomborban.” (MTA Könyvtár Kézirattára, Ms 4620/1.)

11. Ezt a családfát közli is Kiss Ferenc említett cikkében: Kiss, 1985, i. m., 219.

12. Kosztolányi Károly – a pénzügyi tanácsos Attila egyik testvérének leszármazottja – olyan forrásokat bocsátott a Kosztolányi kritikai kiadássorozat levelezéskötetén dolgozók rendelkezésére, melyek a családfával kapcsolatos eddigi tudásunkat egészíthetik ki. Az újonnan előkerült forrásokat Sárközi Éva közléséből ismerhetjük majd meg részletesebben.

13. Kosztolányi Dezső: Édesapám; Rövidlátó, kövér öreganyám; Daliás nagyapám; Bohó nagybátyám; Ezüsthajú, szikár nagyanyám, in – –: *Bölcsőtől a koporsóig*, Budapest: Nyugat kiadása, Viktória ny., [1933], 163–189. [A továbbiakban: Kosztolányi, 1933a, i. m.]

14. Magyar, 1979, i. m.
15. Kosztolányi Dezső: *Nemes-Kosztolány*, A Pesti Hírlap Vasárnapja, LV. évf. 41. sz., 1933. okt. 8., 8. [A továbbiakban: Kosztolányi, 1933b, i. m.]
16. Az utazás körülményeiről lásd bővebben: Sárközi Éva: *Családtörténet. Ősök*, in Kosztolányi, 2013, i. m. [megjelenés előtt] Sárközi Éva itt közli azt a levelet is, amit Kosztolányi Attila küldött Dezsőnek, 1933. július 24-én, s melyben ekként ír a felvidéki rokonokról: „A helyzet ott most ez: K. Józsiné, aki 1 ½ év óta özvegy, szállóvendégeivel többfelé kirándulgat, legközelebb Stubnyára. Nővére Anna bizton velünk tart. Gyula ezeknek testvéröccsük feleségével rokonok látogatására készül Túróc megyébe. – Boldogult Károly testvérem özvegye szintén útra készül Rómába. – Ilka testvérem, aki a nyarat K-ban szokta élvezni, – jelenleg Miskolcra vagy a Mátrában van. Ezért, nehogy üres fészket találj, ajánlom íj Józsinénak s kérdezd meg mikor találd valamelyiküket otthon.” – Kosztolányi Attila levele Kosztolányi Dezsőnek, Budapest, 1933. júl. 24., MTA Könyvtár Kézirattára, Ms 4623/474.
17. Kosztolányi, 1933b, i. m.
18. Község Szlovákiában, a Trencsényi kerületben, a Privigyei járásban. Szlovákul: Zemianske Kostolany.
19. Kosztolányi Dezsőné: *Kosztolányi Dezső*, Budapest: Révai, 1938, 10–11.
20. Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*, VI. köt. Khár-Lyukáts, Budapest: Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913, 165–166.
21. Nagy Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, VI. köt., Pest: Ráth Mór, 1860, 385–387. Az adattárat egyébként maga Kosztolányi is említi, *Pacsirta* című regényében, Vajkayról írván: „Egyetlen szenvedélye, mely a multból megmaradt, az volt, hogy beült az udvarra néző kicsiny, mindig nyirkos szobájába s elővette Nagy Iván valamelyik kötetét a magyar nemesi családokról, vagy Csergheő Géza élvezetes, becses művecskéjét, a címerek fejlődéséről és lapozgatta.”; illetve: „Noha nem fázott, betakarta magát vastag, meleg teveszőrtakarójával. Nézte a mennyezet figuráit, majd el-unva ezt, könyvespolcához nyúlt, melyet fektében is elért, kiemelve onnan a Főrangú Családok és a Góthai Almanach közül Nagy Iván tizenegyedik kötetét, Magyarország családairól. Szórakozottan lapozgatta. Semmi különösöt sem lelt benne, hiszen ismerte már minden adatát, minden betűjét.” – Kosztolányi Dezső: *Pacsirta*. Kritikai kiadás, s. a. r. Bucsecs Katalin, Pozsony: Kalligram, 2013, 66–67, 152–153. A megjelenés előtt álló kritikai kiadás betördelt változatának adatait Bucsecs Katalin bocsátotta rendelkezésemre. Az első szöveghelyre Sárközi Éva hívta föl a figyelmem.
22. „A kiterjedt családból K László (1739–1806) tábornok, a Mária Terézia rend vitéze 1790. november 27-én Bécsben bárói rangot kap (Liber Regius LV. 127), de ága benne kihál. [...] Címer: Kékben zöld földön lombos fa alatt jobbra lépő medve felette jobbról ezüst félhold, balról hatágú arany csillag. Sisakdísz: növekvő pajzsbeli medve. Takarók: kék–arany mindkétfelől.” – Szluha Márton: *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest: Heraldika Kiadó, 2002, 169.
23. Ifj. Hellebronth Kálmán: *Családtörténeti jegyzetek*, Budapest: Pesti Könyvnyomda Rt., 1912, 63–66.
24. Ifj. Hellebronth, 1912, i. m.
25. Kosztolányiné, 1938, i. m., 11.
26. Kempelen, 1913, i. m.
27. „A családja közlésére nem juthatván, csak annyit tudunk a családról közölni, hogy 1479-ben élt Kosztolányi György, ki azon évben Mátyás király által makacsságon marasztaltatott el.” – Nagy, 1860, i. m.
28. Reisznél a családról az alábbiakat is megtudhatjuk: „A legrégebb idők óta, ott a hol közelében a Divék nemzetségből leszármazott különféle nevű családok, mint a Rudnayak, Divékújfalussyak, Majthényiak stb. az egész vidéken el voltak terjedve, voltak a Kosztolányiak is birtokosok. Al- és Fel-Kosztolányban, hol régen elpusztult sziklaváruk nyomai még ma is láthatók.” – Reiszig Ede: *Bars vármegye nemes családai*, in Borovszky Samu (szerk.): *Bars vármegye*, Budapest: Apollo, 1903, 539. [Magyarország vármegyéi és városai sorozat]
29. „Kiváló tagja volt a családnak György, aki 1430. kör. született. Mint 23 éves ifjú Ferrarában a humanista Gvarinó előadásait hallgatta, hol megismerkedett Janus Pannoniussal is. Innen visszajőve, Mátyás király udvarába került, hol 1458-ban udvari titkár, majd 1460-ban a pápai udvarnál követ. Megbízásának eleget téve, ismét a királyi udvarnál működött, majd 1468-ban a pápai udvarban tesz szolgálatot mint apostoli írnok. Fényes szolgálataiért Mátyás király a pápai udvarnál teljhatalmú ügyvivőjévé nevezte ki. Később lemondva a világ örömeiről, a pápai pályára lépett és 1472-ben veszprémi és székesfehérvári kanonok, majd ismét követ a pápai udvarnál. Meghalt 1489 után Rómában.” – Ifj. Hellebronth, 1912, i. m.

30. Kosztolányi Dezső: *Rapszódia. Vallomás több strófában*, Nyugat, VIII. évf. 15. sz., 1915. aug. 1., 844.
31. Kosztolányi Dezső levele Tolnai Vilmosnak [Budapest, 1922 eleje], in Kosztolányi, 1998, i. m., 470.
32. A naplókát közreadó Réz Pál jegyzete a címszavakhoz: „Kosztolányi a *Századok* című folyóiratban ősei után nyomozott. Ebben a folyóiratban 1898-ban Fraknói Vilmos *Mátyás király magyar diplomatai* címmel hat folytatásban tanulmányt közöl. Az első rész részletesen foglalkozik Kosztolányi Györggyel, aki »mind a saját, mind a mások irataiban következetesen a Georgius Polycarpus nevet viseli«. E tanulmányok jegyzetében utal Ábel Jenő *György kalocsai érsek (Egyetemes Philológiai Közlöny, 1880)* című cikkére.” – Réz Pál: *Napló 1933–34* [Jegyzetek], in Kosztolányi, 1998, i. m., 1076. A fent idézett Kosztolányi-jegyzet: i. m., 846.
33. „Mérey Ágost, a 6. osztály főnöke, a földrajzi szertár őre. Született 1845. aug. 10-én, Baján. Képesítése történelem–földrajz. Működési ideje e tanintézetnél 28 év 9 hó [...]” Az 1900/1901-es *Értesítő* az is kiderül, hogy a latin nyelv tanárát is helyettesítette: „Előadta ezenkívül a latin nyelvet a III. A) osztályban, a hiányzó tanerő helyett”. Forrás: Szabadka Sz[abadj]. K[irályi]. Város Községi Főgimnáziumának Értesítője az 1903/4. tanévről. Közli: Kosztolányi Árpád, Szabadka: Krausz és Fischer Könyvnyomdája, 1904, 94., és: Szabadka Sz[abadj]. K[irályi]. Város Községi Főgimnáziumának Értesítője az 1900–1901. tanévről. Közli: Kosztolányi Árpád, Szabadka: Krausz és Fischer Könyvnyomdája, 1901, 96., A Szabadkai Városi Könyvtárban, illetve a Szabadkai Városi Múzeumban őrzött dokumentumok fényképfelvételeit Sárközi Éva bocsátotta rendelkezésemre.
34. Kosztolányi Dezső levele Csáth Gézának és ifj. Kosztolányi Árpádnak, [Szabadka, 1906. február 22. után], in Kosztolányi, 1998, i. m., 98. A levél szövegét a megjelenés előtt álló kritikai kiadás kézirat-anyagából idéztem, Józán Ildikó betűhű átiratában.
35. Sárközi, 2013, i. m. Az idézett szakaszhoz tartozó jegyzetből azt is megtudjuk, melyik volt Kosztolányi első, Lehotai név alatt közölt cikke: (Lehotai.) [=Kosztolányi Dezső]: *Vallomás*, Bácskai Hírlap, X. évf. 33. sz., 1906. febr. 11., 7. A cikk adatainak forrása: Arany Zsuzsanna (szerk.): *Kosztolányi Dezső napilapokban és folyóiratokban megjelent írásainak jegyzéke 2. Határon túli lapok 1. Bácskai sajtó anyaga*, Budapest: Ráció, 2009, 54. Miután a kritikai kiadás forrásgyűjtő munkálatai még nem fejeződtek be, így csak valószínűsíthetjük, hogy ez a szöveg az első, Lehotai néven jegyzett tárca.
36. Nagy, 1860, i. m.
37. Kosztolányi, 1915, i. m. A kritikai kiadás levelezéskötetének családtörténeti fejezete ezzel kapcsolatban megjegyzi: „Itt bizonyára Kosztolányi Sándor ferences rendi szerzetesre gondol KD, aki a nagykarolyi kolostor rendfőnöke volt a XVIII. század végén, XIX. század elején. Az ő két – 1803-ra és 1805-re keltezett – munkáját megtaláltuk az OSZK kéziratárában, de Kosztolányi Lászlónak semmilyen művére nem akadunk rá, s a katolikus adattárak sem ismernek ilyen nevű szerzetest. A Kosztolányiak híres László nevű tagja az az ő volt – ezredes, a Mária Terézia-rend vitéze –, akinek a család a bárói rangra emelkedést köszönheti”. – Sárközi, 2013, i. m.
38. Kempelen, 1913, i. m.
39. Ifj. Hellebronth, 1912, i. m.
40. Kosztolányi Mór (alsó és felsőkameneczi, nemes-kosztolányi) 1848/49-iki honvéd önéletrajzá-
nak töredéke. 1912, Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattára, Ms 2155.
41. Kiss, 1985, i. m., 218.
42. Kosztolányi, 1915, i. m.
43. Kosztolányi, 1933b, i. m.
44. Kathreiner Gyula levele Kosztolányi Dezsőnek, Szentés, 1921. júl. 6., MTA Könyvtár Kézirattára, Ms 4620/3. Közli: Kőhegyi Mihály: *Kosztolányi József levele feleségének az utolsó nemesi felkelés komáromi táborából*, Forrás, 1986/11, 59–64. A levél szövegét saját, betűhű átiratomban hozom.
45. Kosztolányi József levele feleségéhez, Komárom, 1a Julii 809 [1809. júl. 1.], MTA Könyvtár Kézirattára, Ms 4620/2. Közli: Kőhegyi, 1986, i. m. A levél szövegét saját, betűhű átiratomban hozom.
46. Bánó Attila: *Régi magyar családok, mai sorsok*, Budapest: Gemini, 1996, 96.
47. Nagy, 1860, i. m.
48. Kiss, 1985, i. m., 219.
49. Lásd a 10-es jegyzetet.
50. Község Szlovákiában, a Zsolnai kerületben, az Alsókubini járásban. 122 km-re található Felsőlelőctől, 133 km-re Nemeskosztolánytól. Szlovákul: Horná Lehota.
51. Kosztolányiné, 1938, i. m., 11.

52. Lásd a 10-es jegyzetet.
53. Kosztolányi Dezső levele Kosztolányi Árpádnak, Budapest, 1926. május 10., in Kosztolányi, 1998, i. m., 539.
54. Kiss, 1985, i. m., 220.
55. Reiszig Ede: *Nyitra-vármegye nemes családdai*, in Sziklay János – Borovszky Samu (szerk.): *Nyitra vármegye*, Budapest: Légrédy testvérek, [é. n.].
56. A hivatkozásokkal együtt lásd: Sárközi, 2013, i. m.
57. Lásd a 12-es jegyzetet.
58. „Tekintetes karok és rendek alol írt néhai nemes Kosztolányi János özvegye miután nevezett férjem tettes Bács vármegyébe által tette lakását alázatosan tekintetes karok és rendekhez folyamodni bátorkodom.” – Idézi: Sárközi, 2013, i. m.
59. „Nemes Kosztolányi Samu és Kosztolányi József Bars vármegye közgyűlése előtt elismerő nyilatkozatokat tettek arról, hogy »Nemes Kosztolányi János Kosztolányi-nemzetség Maszlák-ágából származik, azt osztályos Atyámfia légyen, ezennel elesmérem«, és »fennnevezett Kosztolányi János Nemzetségünkől származik, ezennel elismerem.» – Idézi: Sárközi, 2013, i. m.
60. „A kívánt Nemesi Bizonyág Levél kiadatni rendeltetvén, valamint a Bizonyágok során előfordul.” – Idézi: Sárközi, 2013, i. m.
61. Lásd a 10-es jegyzetet.
62. Kiss, 1985, i. m., 218.
63. Katona István *A kalocsai érseki egyház története* című összeállításának második kötete alapján nem Felsőlelőcon született a káplán, ahogyan azt Kosztolányi írta jegyzeteiben, hanem Novákon. „Kosztolányi Lajos: Novákon született 1774-ben. Pécsert elvégezte a filozófiát és a jogot, ezután papnövendék lett Kalocsán. Elvégezte a teológiát és 1800-tól káplán Topolyán. [Jegyzetben folytatódik a leírás:] Káplán Topolyán (–1803). Ezt követően káplán, majd plébánoshelyettes Adán (1804–1805), később plébános Topolyán (1806–1810). Ezután a lelkipásztori szolgálat alól felmentve (1811–1815), ezalatt karkáplán (1813–1815), majd újból plébános Topolyán (1816–1835), de időközben ismét felmentve (1828-tól; ezalatt Topolyán plébánoshelyettesek működtek). [...] Meghalt 1835. március 1-[j]én Kalocsán. L. Lakatos Adél – Lakatos Andor – Szabó Attila: *Érseki Levéltár 207.*” – Katona István: *A kalocsai érseki egyház története*, 2. köt., ford. Takács József, szerk. Romsics Imre – Thoroczkay Gábor, Kalocsa: Kalocsai Múzeumbarátok Köre, 2003, 289.
64. „[M]indennap kétszer – délelőtt és délután – az itteni káplántól leckét veszek magyar nyelvből, amit szorgalmasan tanulok, mert meg vagyok győződve a nyelvtanulás fontosságáról és szükségességéről, és már bizonyos előrehaladást mutattam fel az olvasásban és a fejből tanulásban. (180[0]. okt 16.)” – Idézi: Virág Gábor: *A Kosztolányiak Topolyán 1.*, 7 Nap, XLVII. évf. 46. sz., 1992. nov. 13., 16. [A továbbiakban: Virág, 1992a, i. m.]
65. A topolyai verses históriáról bővebben lásd: Virág Gábor: *Előszó*, in Topolya mezőváros históriája 1808–1811, Újvidék: Forum, 1992, 5–34. [A továbbiakban: Virág, 1992b, i. m.]
66. Idézi: Virág, 1992a, i. m. – Virág Gábor két megjegyzése a szövegrészhez: „[Primitízió:] elsőmise”; „[Cervus úr:] Cervus Ádám, akkori topolyai plébános”.
67. Virág, 1992b, i. m., 20.
68. Kiss Lajos: *Kiszakított lapok Topolya történelméből*, Topolya: Kiss Lajos bankigazgató kiadása, 1943, 31.
69. Lásd az 51-es jegyzetet.
70. Virág, 1992a, i. m.
71. Lásd a 10-es jegyzetet.
72. Lásd a 63-as jegyzetet.
73. Virág Gábor: *A Kosztolányiak Topolyán 2.*, 7 Nap, XLVII. évf. 47. sz., 1992. nov. 20., 16. [A továbbiakban: Virág, 1992c, i. m.]
74. „A bars-nyitrai ág ugyanis protestáns, evangélikus.” – Kosztolányiné, 1938, i. m., 11.
75. Virág Gábor: *A topolyai művelődés története*, in Harkai Imre (szerk.) *Topolya monográfiája 1750–1945*, Újvidék: Dániel Print, 2001, 157.
76. Virág, 2001, i. m.
77. Virág, 2001, i. m.